

Wspieranie wielojęzyczności jako szansy edukacyjnej dla wszystkich dzieci (część I)

„Wielojęzyczność“ w różny sposób przejawia się w życiu dzieci. Należy rozpoznać konkretny potencjał i wykorzystać go w codziennym życiu przedszkolnym, w sposób zrównoważony dla wszystkich dzieci – niezależnie od języka ojczystego czy statusu społecznego – dla rozwoju ich kompetencji wielojęzyczności.

dr Regina Gellrich

**Dyrektor Saksońskiej Placówki ds. Wczesnej Nauki Języków Krajów
Sąsiedzkich
Görlitz**

„Wielojęzyczność jest dla większości dzieci w Europie czymś normalnym. Unia Europejska (UE) zaleca naukę trzech języków. Ten cel edukacyjny musi zostać osiągnięty we wszystkich krajach członkowskich UE – także w Niemczech.“ (Fthenakis 2016)

Nasza przyszłość jest wielojęzyczna!

W aktualnej debacie polityczno-edukacyjnej wielojęzyczne wychowanie przedszkolne najczęściej zostaje sprowadzone do integracji związanej z migracją oraz przybliżenia dzieciom mówiącym w innym języku języka niemieckiego jako drugiego języka, czego celem jest wyrównanie szans tych dzieci w dostępie do edukacji w naszym kraju i umożliwienie im uczestnictwa w życiu społecznym. Świat nauki i praktyki poświęca dużo uwagi skutecznemu, wielojęzycznemu wychowywaniu oraz celowemu wsparciu językowemu tych dzieci w przedszkolu i domu rodzinnym.

W naszym dzisiejszym, ukształtowanym przez globalizację społeczeństwie, mówienie w wielu językach już dawno stało się podstawowym wymogiem dla *wszystkich*, gdyż umożliwia dostęp do różnorodnych perspektyw zawodowych i życiowych w nowoczesnym, międzynarodowym świecie. Dotyczy to szczególnie dzieci wychowywanych dotychczas w przeważającej mierze jednojęzycznie, z niemieckim jako językiem ojczystym. W związku z tym pojawia się pytanie, w jaki sposób także te dzieci najefektywniej mogą rozwinąć porównywalną kompetencję wielojęzyczności.

Rozpocząć we wczesnodziecięcej fazie edukacyjnej

„Niemiecka przyszłość jest wielojęzyczna“, tak stwierdził lingwista Konrad Ehrlich i wezwał do zmiany jednojęzycznie ukształtowanego niemieckiego systemu edukacyjnego (Ehrlich, 2015). Aby rozpoczynać już we wczesnodziecięcej fazie edukacyjnej, przeciw czemu przemawiają zatwardziałe uprzedzenia (możliwe przeciążenie dziecka, deficyty w nauce języka niemieckiego jako języka ojczystego, gorsza sytuacja na początku nauki szkolnej ...) zachęcają różnorodne, ugruntowane naukowo powody, które wyraźnie pokazują korzyści dla dziecka, wykraczające poza korzyści czysto językowe.

Dobre powody dla wczesnej wielojęzyczności

Już od narodzin ludzki mózg ukierunkowany jest na wielojęzyczność – jednojęzyczne wychowanie oznacza marnowanie potencjału.

Faza wczesnodziecięca, do momentu rozpoczęcia nauki szkolnej, jest optymalna dla nauki języków w sposób naturalny - dzieci uczą się języka poprzez zabawę, przy okazji. Później mózg inaczej rejestruje procesy uczenia się i drugiego języka uczymy się jako języka obcego.

Dwujęzyczne wychowanie pozytywnie oddziałuje na rozwój sprawności intelektualnej (elastyczność kognitywna, uwaga selektywna, koncentracja na tym, co istotne ...).

Dwujęzyczność opóźnia demencję.

Kto zna dwa języki, łatwiej uczy się kolejnych języków.

Kto dorasta wielojęzycznie, zdobywa też kompetencje wielokulturowe (otwartość na obcych, empatia etc.)

Kto zna kilka języków, ma większe szanse zawodowe.

Więcej na ten temat: Spitzer (2014), Spiewack (2015) i in.

Rys. 1: Dobre powody dla wczesnej wielojęzyczności

W interesie równości szans *wszystkie* dzieci, zupełnie niezależnie od ich języka ojczystego, czy statusu społecznego, powinny móc czerpać korzyści z szansy na rozwój swojej osobowości związanej z wczesnym kontaktem z innymi językami i kulturami. Świadome wspieranie kompetencji wielojęzyczności w przedszkolach powinno zatem uwzględniać w takim samym stopniu *wszystkie* dzieci.

I właśnie z tym wiąże się ogromne i kompleksowe wyzwanie dla personelu pedagogicznego przedszkoli związane ze zintegrowaniem różnych kierunków wsparcia językowego w codziennej pracy pedagogicznej – niemiecki jako język ojczysty, niemiecki jako drugi język, inny język obcy ... - i przy tym w równej mierze sprostaniem wymaganiom *wszystkich* dzieci, niezależnie od ich języka ojczystego, ale również rodziców mających różne oczekiwania dotyczące językowej (wielojęzycznej) oferty edukacyjnej przedszkoli.

Edukacja wielojęzyczna jest różnorodna

Nie ma uniwersalnej recepty na wspieranie "wielojęzyczności" w przedszkolu. Zbyt różnorodne są warunki oraz konkretne wielojęzyczne i wielokulturowe cechy świata dzieci. Spektrum rozciąga się od tendencji społecznych z dużą grupą dzieci migracyjnych, gdzie spotyka się różnorodność języków ojczystych i kultur, przez dorastanie w dwujęzycznym obszarze niemiecko - łużyckim, do spotykania ludzi z kraju sąsiedzkiego i konfrontacji z ich językiem w codziennym życiu saksońsko - polsko - czeskiego pogranicza.

W związku z tym wykształciły się różne metody wczesnej edukacji wielojęzycznej – od szacunku dla *wszystkich* języków w powiązaniu z doświadczaniem innych kultur w przedszkolu, poprzez świadomie organizowane spotkań z dziećmi z kraju sąsiedzkiego w ramach transgranicznego partnerstwa przedszkolnego, aż do immersyjnego nauczania drugiego języka przez rodzimych użytkowników języka w przedszkolach dwujęzycznych. Ich

wdrażanie zawsze uzależnione jest od istniejących lub stworzonych warunków ramowych – aktywna współpraca rodzin z innymi kręgami językowymi i kulturowymi, dostępność rodzimych użytkowników nauczanego języka w przedszkolu, czy zasoby finansowe do realizacji odpowiednich ofert lub projektów.

(Copyright: LaNa)

[*Wort(Schätze) bergen = Ukrywanie słów (skarbów)*]]

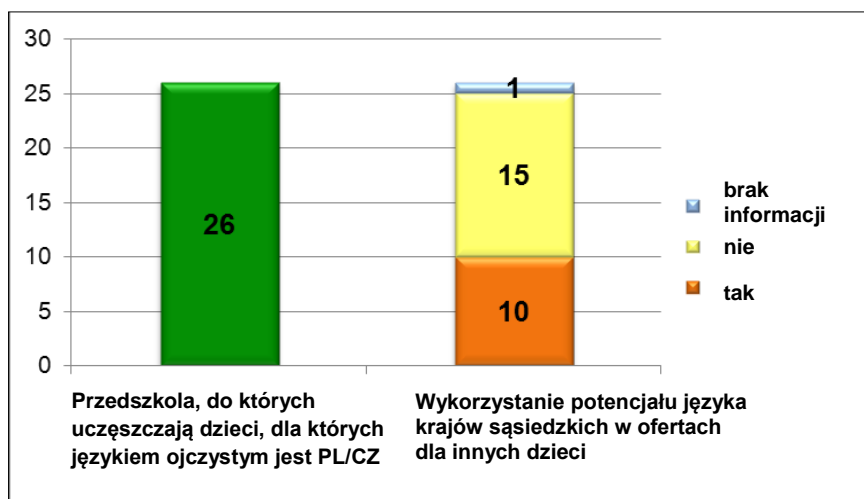
Rozpoznawanie potencjałów i ich wykorzystanie poprzez integrację w działania dnia powszedniego

Załączone przykłady pokazują, że konkretna rzeczywistość daje różnorodne punkty zaczepienia, które muszą zostać odkryte i złożone jak puzzle, aby móc je wykorzystać do wczesnego wspierania kompetencji wielojęzyczności i kompetencji interkulturowych *wszystkich* dzieci w przedszkolu. I nie chodzi tu o tworzenie dodatkowych (częściowo nawet płatnych przez rodziców) ofert nauczania nowego języka. Z punktu widzenia rozwoju kompetencji wielojęzyczności nieistotne jest też, jakiego kolejnego języka dzieci będą się uczyły (Riehl 2014). Dużo bardziej chodzi o wykorzystanie konkretnych warunków na miejscu, w przedszkolu i na bazie tej wiedzy opracowanie i wdrożenie ukierunkowanej na środowisko życia i zintegrowanej w codzienność koncepcji wspierania wielojęzyczności w przedszkolu, ponieważ „...właśnie w interakcji ze środowiskiem, z osobami bliskimi i rówieśnikami najlepiej wspierany jest rozwój kognitywny i językowy...” (Putjata 2015). Dla udanego procesu nauczania istotne jest, aby nauka języków była dla dzieci przyjemna, żeby traktowały ją jako mającą znaczenie dla ich codziennych aktywności, oraz aby podczas dialogu i wspólnej integracji z autentycznymi wzorcami (rodzimy użytkownik języka) mogły nawiązać stosunek emocjonalny do tych języków. Im dłuższej, intensywniej i bardziej różnorodnie mogą "zanurzyć się" w innym języku oraz im wyższa jest jakość programu językowego, tym trwalsze będą efekty nauki.

Przykład z obszaru języków sąsiedzkich

Do wielu saksońskich przedszkoli wzdłuż granicy z Polską i Czechami uczęszczają dzieci z krajów sąsiedzkich. Polscy lub czescy rodzice świadomie przywożą swoje dzieci do niemieckich przedszkoli, ponieważ ich celem i oczekiwaniem jest to, że dzieci w sposób immersyjny nauczą się języka niemieckiego i będą mogły dorastać dwujęzycznie, dzięki czemu będą miały większe szanse w przyszłości. Nie żałują ani środków finansowych, ani trudów, które np. powiązane są z koniecznością codziennego dowożenia dzieci do przedszkola w kraju sąsiedzkim lub koniecznością okazania dokumentu potwierdzającego miejsce zamieszkania na terenie Niemiec.

W ramach badania aktualnej sytuacji, które przeprowadziła w latach 2014/2015 Saksońska Placówka ds. Wczesnej Nauki Języków Krajów Sąsiedzkich w przedszkolach na saksońskim pograniczu, stwierdzono 26 przedszkoli, do których uczęszczają dzieci z rodzin, w których język polski lub czeski jest językiem ojczystym dla przynajmniej jednego rodzica. Jedynie 20 z tych przedszkoli podało, że są aktywne także w zakresie wczesnej edukacji języka krajów sąsiedzkich, tzn. mają partnerstwo z przedszkolem w kraju sąsiedzkim i/ lub ofertę polską lub czeską. Dodatkowo tylko 10 z tych przedszkoli udzieliło pozytywnej odpowiedzi na pytanie: "Czy wykorzystujecie potencjał językowy tych rodzin (z językiem polskim lub czeskim jako językiem ojczystym przynajmniej jednego z rodziców) także do konkretnych ofert dla innych dzieci w Państwa placówce?" (por. rys. 2)

Rys. 2: Opieka nad dziećmi z językiem ojczystym polskim/czeskim (LaNa 2015)

Ten wynik pozwala przypuszczać, że różnorodne możliwości wprowadzania dzieci w świat innych języków i kultur podczas codziennych czynności przedszkolnych, które uzależnione są od konkretnych warunków na miejscu, nie są jeszcze w wystarczającym stopniu rozpoznane i wykorzystane. Sprawienie, aby codzienne przebywanie z dziećmi z kraju sąsiedzkiego w przedszkolu było dla wszystkich - w takim samym stopniu dla dzieci jak i rodziców - widoczne i odczuwalne (np. dwujęzyczne tabliczki powitalne i opisy, włączenie rymów lub piosenek w języku kraju sąsiedzkiego podczas zabaw porannych, zajmowanie się zwyczajami kraju sąsiedzkiego, czy poznawanie kultury gotowania przy włączeniu rodzin z kraju sąsiedzkiego, w ramach wyjazdów do kraju sąsiedzkiego etc.) to proste do zrealizowania kroki o dużym oddziaływaniu na wczesną, wielojęzyczną i interkulturową edukację wszystkich dzieci (Ulrich 2013). Mogą one utarować drogę do uwrażliwiania rodziców i środowiska społecznego na szanse, które dzieciom na pograniczu daje wczesna nauka języków krajów sąsiedzkich, przełamywania stereotypów oraz przyczynić się do otwartego podejścia do realizacji odpowiednich ofert językowych przy włączeniu dostępnych

na miejscu rodzimych użytkowników języka. Szacunek dla języka kraju sąsiedzkiego oddziałuje również pozytywnie na integrację dzieci z kraju sąsiedzkiego w codziennym życiu przedszkolnym oraz na ich sukcesy w nauce drugiego języka, którym jest dla nich język niemiecki (Dogan 2015).

Wniosek

Wspieranie wielojęzyczności, jako szansy edukacyjnej dla wszystkich dzieci, jest dla przedszkoli interesującym i złożonym wyzwaniem. Potrzeba do tego wiedzy i narzędzi metodycznych do zintegrowanej, codziennej edukacji językowej, otwartości personelu pedagogicznego na inne języki i kultury oraz jego kompetencji interkulturowej, aby potrafił rozpoznać potencjały na miejscu i w sposób trwały je wykorzystywać podczas codziennej pracy w przedszkolu. → *Więcej na ten temat w części II KiTa aktuell 11/16*

Literatura:

Dogan, M.: *Mehrsprachigkeit lebendig werden lassen*. W: *KiTa aktuell MO 09.2015* (str. 174-176)

Ehrlich, K. (2015): *Deutschlands Zukunft ist mehrsprachig*. W: *Der Tagesspiegel*, 05.01.2015

Fthenakis, W. (2016): *Fachtag „Mehr Mehrsprachigkeit! an Krippen, Kitas und Schulen“*, 18.02.2016, didacta Köln (<http://www.fmks-online.de/aktuelles.html>, 11.07.2016)

Osterrath, B. *Viele Sprachen – fittes Hirn*. W: *DW*, 21.06.2016 (<http://www.dw.com/de/viele-sprachen-fittes-hirn/a-19336224>, 13.07.2016)

Putjata, G. (2015): *Ein Baum mit zwei Stämmen – Oder wenn Kinder neue Sprachen lernen*. W: *KiTa aktuell MO 09.2015*

Riehl, C. (2014): *Mehrsprachigkeit. Eine Einführung*, wbg Darmstadt, 2014

Sächsische Landesstelle für frühe nachbarsprachige Bildung (LaNa, 2015): *Frühe nachbarsprachige Bildung in Kitas der sächsischen Grenzregionen: Bestandsaufnahme 2014/15* (S. 39/40), Görlitz

Spiewak, M. (2015): *Ein Kind, drei Sprachen*. W: *DIE ZEIT N 47*, 19.11.2015

Spitzer, M. (2014): *Zwei Sprachen sind gesund!* W: *Nervenheilkunde 3/2014* (S. 180-189), Schattauer 2014

Ulrich, M. u.a. (2013): *Die Welt trifft sich im Kindergarten* (S.32f.), Cornelsen Schulverlage GmbH, wyd. 5, Berlin